

EUROOPA ÜHENDUSTE KOMISJON

Brüssel, 16.3.2005
KOM(2005) 94 lõplik

KOMISJONI TEATIS

Roheline raamat „Silmitsi demograafiliste muutustega – uus põlvkondadevaheline solidaarsus“

KOMISJONI TEATIS

Roheline raamat „Silmitsi demograafiliste muutustega – uus põlvkondadevaheline solidaarsus“

Euroopa Liit seisab silmitsi senikogematute demograafiliste muutustega. Aastal 2003 oli Euroopa rahvastiku loomulik juurdekasv vaid 0,04% aastas. Uutes liikmesriikides, välja arvatud Küprosel ja Maltal, rahvastik isegi vähenes. Paljudes riikides on sisseränne muutunud rahvastiku juurdekasvu seisukohalt äärmiselt oluliseks. Sündimuse tase on kõikjal madalam rahvastiku taastootmise tasemest (umbes 2,1 last naise kohta) ning mitmetes liikmesriikides on see langenud isegi alla 1,5 lapse naise kohta.

Eurooplased sooviksid siiski rohkem lapsi, kuid paaride valikuvabadust mõjutavad erinevad takistused, näiteks järjest suurenevad raskused elupaiga leidmisel.

Perekonnad, mille struktuur võib olla erinev, kuid mis sellest hoolimata moodustavad olulise osa Euroopa ühiskonnast, ei leia keskkonda, mis julgustaks neid rohkem lapsi saama. Kui Euroopas tahetakse rahvastiku vähenemise tendentsi muuta, tuleb riikliku poliitika kaudu peresid toetada ning võimaldada naistel ja meestel ühitada pere- ja tööelu. Lisaks on perekonnal endiselt tähtis roll põlvkondadevahelise solidaarsuse tagamisel. Euroopa Liit peab seega hankima rohkem teavet perekondade kohta eri liikmesriikides, eelkõige ühe vanemaga perede tööhõive ja sissetulekute, eluasemete kättesaadavuse, sotsiaaltoetuste ja vanurite hoolekande kohta.

Euroopa Liidu rahvastik peaks tänu sisserändele aeglaselt kasvama kuni aastani 2025, seejärel algab vähenemine¹: 458 miljonit elanikku aastal 2005, 469,5 miljonit aastal 2025 (+ 2%), ning 468,7 miljonit aastal 2030. Kuid juba 15 liikmesriigiga Euroopa Liidu 211 piirkonnast 55 koges rahvastiku vähenemist 1990. aastate teisel poolel. Sama kehtib loomuliku vähenemise ja emigratsiooni tõttu ka enamiku uute liikmesriikide piirkondade puhul (35 piirkonna puhul 55st).²

Vähenemine on veelgi kiirem ja märgatavam, kui arvestada ainuüksi tööealist rahvastikku (vanuses 15–64 eluaastat) – see peaks ajavahemikus 2005–2030 vähenema 20,8 inimese võrra.

Wim Koki juhitud kõrgetasemelise töörühma aruandes rõhutati demograafilise küsimuse olulisust Lissaboni strateegiaga seoses: rahvastiku vananemine võib Euroopa RKT potentsiaalset kasvu vähendada praeguselt 2-2,25 protsendilt 1,25 protsendini aastal 2040. Samuti mõjutab see ühiskonna ettevõtlikkust ja algatusvõimet.

Väljakutsele vastamiseks tuleb otsustavalt rakendada Lissaboni strateegiat ning eelkõige pöörata tähelepanu neile poliitikavaldkondadele, mille eesmärk on tööhõive suurendamine (eriti teatavate rahvastikugruppide puhul, näiteks naised, noored ja vanemaealised), innovatsiooni edendamine ning tootlikkuse kasv.

¹ Eurostati rahvastiku arengu põhistsenaarium, vahetulemused – detsember 2004.

² ÜRO prognoosid, 2002.

Tuleb jätkata sotsiaalkaitsesüsteemide, eelkõige pensionisüsteemide kaasajastamist, et need oleksid finantsiliselt ja sotsiaalselt jätkusuutlikud ning suudaksid toime tulla rahvastiku vananemise tagajärgedega.

Euroopa Liit on viimaste aastate jooksul kujundanud välja tegevussuuniseid³ selliste muutuste⁴ ennetamiseks ja hiljutised algatused, nagu näiteks roheline raamat majandusmigratsiooni juhtimise kohta Euroopa Liidus, aitavad seda debatti edasi viia.

Demograafilised muutused on tingitud kolmest arengusuunast:

- **Pidev eluea pikenemine.** See on eurooplaste tervise ja elukvaliteedi olulise paranemise tulemus: eluiga pikeneb ja inimeste tervis on järjest parem. See arengutendents peaks ka edasi kestma, kusjuures eluea pikkuse erinevus meeste ja naiste vahel peaks vähenema. Tulevikus võib näha neljast põlvkonnast koosnevaid peresid, kuid need pered on liikuvamad ega pruugi enam elada ühe katuse all nagu varem.
- **Üle 60-aastaste töötajate osakaalu tõus** kuni aastani 2030, kui „*baby-boom*’i“ ajastu lastest saavad eakad inimesed.
- **Jätkuvalt madal sündimuse tase.** „*Baby-boom*’i“ põlvkonnal on vähem lapsi kui eelnevatel põlvkondadel. Sündimuse madalat taset seletavad mitmed tegurid: raskused töö leidmisel, eluasemete puudus ja kõrge hind, lapsevanemate kõrgem iga esimese lapse sündides, erinevad õppe- ja ametialased ning perekondlikud valikud. Sündimuse tase on peaaegu kõikjal madalam rahvastiku taastootmise tasemest. Teatavates Lõuna- ja Ida-Euroopa riikides jääb sündimuse tase isegi alla 1,3 lapse naise kohta.

Ühiskonnas toimuvad ka olulised struktuurilised muudatused: muutuvad perekonnastruktuurid, üha enam on „vanemaealisi töötajaid“ (vanuses 55–64 aastat), eakaid (vanuses 65–79 aastat) ja väga eakaid inimesi (vanuses üle 80 aasta), vähem lapsi, noori ja tööealisi täiskasvanuid. Ealised üleminekud on muutunud keerulisemaks – see kehtib eriti noorte puhul, kes jõuavad hiljem teatud eluetappidesse (õpingute lõpetamine, töö leidmine, esimese lapse sünd).

Üleeuroopaliste ja siseriiklike poliitikasuundade puhul tuleb neid demograafilisi muutusi arvesse võtta. Seda eesmärki järgib Euroopa Parlamendi poolt 2004. aastal vastu võetud ettevalmistav meede⁵, millega nähakse ette demograafiliste muutuste mõju suurem tähtsustamine kõikides asjaomastes poliitikavaldkondades.

Üha rohkemates liikmesriikides on kõnealuste muutustega kohanemine muutunud poliitiliseks prioriteediks. Et kompenseerida tööealise rahvastiku osakaalu hinnangulist langust, soodustab Euroopa Liit eelkõige naiste ja vanemaealiste töötajate tööhõivet, toetab investeringuid inimkapitali ning tootlikkuse taseme tõusu majandusreformide ning teadustöö ja innovatsiooni kaudu. Sellest hoolimata on vaja teha täiendavaid pingutusi, et lihtsustada noorte tööellu

³ Vt 1. lisa.

⁴ Euroopa igale vanusele - KOM(1999) 221, 25.5.1999; Euroopa vastus maailma rahvastiku vananemisele - KOM(2002) 143, 18.3.2002.

⁵ Eelarverida 20 04 01 - ELT L 53, 23.2.2004 köide 47, lk II/1281.

siirdumist ning toetada neid nende „mittelineaarse“ teenistuskäigu jooksul, mis sisaldab töökohtade vahetusi, õpinguid, töötust, ümberkvalifitseerumist ja täiendõpet.

Euroopa Liidu uue sotsiaalagenda raames tuleb seda arutelu süvendada, arvestades siiski eri juhtimistasandite võimupädevusega. Paljud demograafiliste muutustega seotud küsimused kuuluvad liikmesriikide, nende piirkondlike ametivõimude või tööturu osapoolte ainupädevusse. Samas on tegemist ühist huvi pakkuva teemaga, millega liikmesriigid peavad kiiremas korras tegelema.

Demograafiline sõltuvusmäär⁶ tõuseb 49 protsendilt 2005. aastal 66 protsendini 2030. aastal. Lissaboni strateegia eesmärk – 70 protsendine tööhõivemäär – tuleb saavutada ja ületada, et kompenseerida oodatavat tööealise rahvastiku osakaalu langust: tööhõivemäär peaks olema kõrgem ja pensioniiga peaks jätkuvalt tõusma. Samas tuleb hinnata ja arutada, missuguste vahenditega saaks kompenseerida nende arengusuundade kõige negatiivsemaid tagajärgi.

Kas Te leiate, et on asjakohane alustada üleeuroopalisel tasandil arutelu demograafiliste arengute ja nende tagajärgede juhtimise üle?

Kui jah, siis millised võiksid olla selle eesmärgid ja missuguseid poliitikavaldkondi see teie meelest hõlmab?

1. EUROOPA RAHVASTIKU STRUKTUURIGA SEOTUD VÄLJAKUTSED

Rahvastiku vananemise kolm põhjust esinevad kõikjal Euroopas, kuid olukorrad on siiski väga erinevad. Need võiks kokku võtta järgnevalt⁷:

- **Euroopa Liidul ei ole enam „demograafilist mootorit“.** Liikmesriigid, mille rahvastik ei vähene enne 2050. aastat, on väga väikesed. Viiest kõige suurema rahvaarvuga liikmesriigist suureneb rahvastik ajavahemikul 2005–2050 vaid Suurbritannias ja Prantsusmaal (+8% ja +9,6%)⁸. Rahvastiku vähenemine algab kohati enne 2015. aastat ning ületab 2050. aastaks mõnel juhul 10% või 15%.
- **Sisseränne** on viimasel ajal paljudes riikides vähendanud sündimuse puudujääki.
- **Kandidaatriikide** olukord rõhutab veelgi riikidevahelisi demograafilisi kontraste. Bulgaarias ja Rumeenias võib prognoosida negatiivseid arenguid (-21% ja -11% aastaks 2030), ÜRO hinnangul ka Horvaatias (-19%). Türgi rahvastik aga vastupidi kasvab ajavahemikul 2005 kuni 2030 rohkem kui 19 miljoni inimese võrra (+25%).

⁶ 0-14aastaste ja üle 65-aastaste suhe 15-64 aastastesse.

⁷ Vt 2. lisa.

⁸ Hispaania rahvastik suureneb ajavahemikul 2005 kuni 2030 5,7% võrra ning väheneb 0,8% võrra ajavahemikul 2005 kuni 2050.

Eurostati prognoos, EL25 (sulgudes tuhandetes)	2005-2050	2005-2010	2010-2030	2030-2050
Kogu rahvastik	-2,1% (-9642)	+1,2% (+5444)	+1,1% (+4980)	-4,3% (-20066)
Lapsed (0–14)	-19,4% (-14415)	-3,2% (-2391)	-8,9% (-6411)	-8,6% (-5612)
Noored (15–24)	-25,0% (-14441)	-4,3% (-2488)	-12,3% (-6815)	-10,6% (-5139)
Noored täiskasvanud (25–39)	-25,8% (-25683)	-4,1% (-4037)	-16,0% (-15271)	-8,0% (-6375)
Täiskasvanud (40–54)	-19,5% (-19125)	+4,2% (+4170)	-10,0% (-10267)	-14,1% (-13027)
Vanemaealised töötajad (55–64)	+8,7% (+4538)	+9,6% (+5024)	+15,5% (+8832)	-14,1% (-9318)
Eakad (65–79)	+44,1% (+25458)	+3,4% (+1938)	+37,4% (+22301)	+1,5% (+1219)
Väga eakad (üle 80)	+180,5% (+34026)	+17,1% (+3229)	+57,1% (+12610)	+52,4% (18187)

Need tendentsid on veelgi ulatuslikumad: selle sajandi jooksul vananeb rahvastik kõikides maailma piirkondades. Meie peamise partneri, Ameerika Ühendriikide, rahvastik suureneb 25,6% võrra ajavahemikul 2000 kuni 2025⁹. Näiteks Hiinas hakkab rahvaarv kiiresti vähenema alates 2025. aastast. Euroopa naabruses – Aafrikas ja Lähis-Idas – algab rahvastiku vananemine aga tunduvalt hiljem, kuna sealne rahvastik on palju noorem, keskmine vanus on 20 aastat või vähem (Euroopas üle 35 aasta).

1.1. Madala sündimuse probleem

Eelöeldu taustal on madal sündimus ametivõimude jaoks tõeliseks probleemiks. Ajaloos pole veel esinenud majanduskasvu ilma laste sünnita. Tootlikkuse tõus, mis saavutatakse eelkõige tänu elukestva õppe võimalustele, ja tööhõive määra suurendamine tänu Euroopa tööturu loomisele ning töötajate liikumisele on kaks peamist võimalust kõnealuse probleemiga tegelemiseks, lisaks veel sündimus ja sisseränne.

Sündimus Euroopas ei taga enam rahvastiku taastootmist. Uuringud näitavad, et eurooplased sooviksid rohkem lapsi (2,3), kui neil tegelikult on (1,5).¹⁰ See tähendab, et kui rakendada asjaomaseid mehhanisme, mis võimaldaksid paaridel saada nii palju lapsi, kui nad soovivad, võiks sündimus suurened, ehkki soovitatav perekonna suurus on liikmesriigiti väga erinev.

Inimeste isiklikke valikuid piiravad mitmed tegurid: hiline tööturule sisenemine või ebastabiilne töökoht, eluaseme kõrge hind, stimuleerivate vahendite (pereküsitised, lapsehoolduspuhkus, lapsehooldusteenused, võrdne tasustamine) puudumine. Need vahendid võivad tõepoolest sündimust soodsalt mõjutada, soodustades ka eelkõige naiste tööhõivet, nagu võib täheldada mõnedes riikides. Sellest hoolimata teatas 2004. aastal „Eurobaromeetri“ käigus küsitletud meestest 84%, et nad ei ole võtnud või ei kavatse võtta lapsehoolduspuhkust, teades, et neil on selleks õigus.

⁹ ÜRO prognoos, 2002.

¹⁰ Kõrgetasemelise töörühma aruanne sotsiaalpoliitika tulevikusuundade kohta laienenud Euroopa Liidus, mai 2004.

Euroopa Liit on pikkade aastate jooksul teinud tähelepanuväärseid pingutusi, et saavutada meeste ja naiste võrdõiguslikkust, ning on püüdnud kooskõlastada liikmesriikide sotsiaalkaitsepoliitikat.

Kuidas võiks töö- ja eraelu parem ühitamine aidata lahendada rahvastiku vananemisega seotud probleeme?

Kuidas soodustada kodus ja pereelus võrdsemat vastutuse jagunemist meeste ja naiste vahel?

Kas teatud hüvitiste või soodustuste andmine (näiteks puhkused) peaks olema seotud kahe soo vahelise võrdse tööjaotusega? Kuidas tagada mõlemale lapsehoolduspuhkusel olevale vanemale piisav sissetulek?

Kuidas tõhustada nii riigi kui erasektori poolt pakutavaid lapsehooldusteenuseid (sõimed, lasteaiad jne) ning vanurite hoolekannet?

Kas vähendatud käibemaksumäära kohaldamine lapsehooldusteenuste ja vanurite hoolekande puhul aitaks kaasa kõnealuste teenuste arengule?

Kuidas võimaldada lastevanematel, eelkõige noortel paaridel, kergemini tööturule siseneda, aidata kaasa nende karjäärile ning julgustada neid saama soovitud arvu lapsi?

1.2. Sisserände võimalik mõju

Väljastpoolt Euroopat tulevad sisserändajad võivad aidata rahvastiku vähenemist tasakaalustada kuni aastani 2025, ehkki sisseränne üksi ei lahenda rahvastiku vananemisest tulenevaid probleeme ega asenda majandusreformide. Nagu komisjoni hiljutises rohelises raamatus¹¹ rõhutati, muutub migratsioon järjest tähtsamaks, et rahuldada tööjõuvajadust ning tagada Euroopa jõukus. Võttes arvesse Euroopa demograafilist olukorda ja geograafilist asukohta, ei ole sisseränne oluline mitte ainult tööjõu seisukohast, vaid ka rahvastiku seisukohast üldiselt. See eeldab, et kolmandate riikide kodanike vastuvõtmise juhtimine on tõhus ja läbipaistev, et rakendatakse aktiivselt integratsioonipoliitikat ja tagatakse võrdsed võimalused – nii on võimalik saavutada tasakaal sisserändajate ja vastuvõtva ühiskonna õiguste ja kohustuste vahel.¹² Küsimust, kas soodustada sisserännet rahvastiku vananemise tasakaalustamise eesmärgil, tuleb arutada nii siseriiklikul kui Euroopa Liidu tasandil, samuti tuleb pidada dialoogi lähteriikidega.

Thessaloniki Euroopa Ülemkogul 2003. aasta juunis rõhutati, et Euroopa Liidu [sisserändajate] integratsioonipoliitika peaks võimaldama lahendada uusi demograafilisi ja majanduslikke probleeme, mille ees Euroopa Liit praegu seisab. Arutelule pani aluse eelmise aasta jaanuaris vastu võetud roheline raamat.

Millises ulatuses võib sisseränne leevendada rahvastiku vananemisega kaasnevaid negatiivseid ilminguid?

Millist poliitikat tuleks rakendada nende migrantide, eelkõige noorte, integreerimisel?

¹¹ KOM(2004) 811, 11.1.2005.

¹² Komisjoni teatis sisserände, integratsiooni ja tööhõive kohta - KOM(2003) 336.

Milline võiks olla ühenduse vahendite, eelkõige diskrimineerimisvastaste õigusaktide, struktuurifondide ja tööhõivestrateegia, panus?

2. UUS PÕLVKONDADEVAHELINE SOLIDAARSUS

Demograafilised muutused on kujundamas uut ühiskonda ning alates 2010. aastast on muutused üha kiiremad: üha vähem on noori ja täisealisi, üha enam vanemaealisi töötajaid, eakaid ja väga eakaid inimesi. Ühiskond peaks otsima uusi võimalusi, kuidas kasutada ära noorte ja vanemaealiste inimeste potentsiaali. Selleks on vaja kõikide muudatuste juhtimises osalejate panust: põlvkondade vahel tuleb luua uusi solidaarsussidemeid, mis põhineksid vastastikusel toetusel ja oskusteabe ning kogemuste edasiandmisel. Sellele peab kaasa aitama komisjoni poolt Lissaboni strateegia vahekokkuvõtte teatises välja pakutud Euroopa noorsooalgatus.

2.1. Paremini integreeritud noored põlvkonnad

Lapsed ja noored peavad ühiskondliku rolli üle võtma endast tunduvalt arvukamatelt vanematelt põlvkondadelt. Noorte haridustase on küll kõrgem kui vanematel inimestel: näiteks oli 15 liikmesriigiga Euroopa Liidus peaaegu 28 protsendil 25–34aastastest 2003. aastal kõrgharidus, samas kui 55–64aastastest oli kõrgharidus vaid 16 protsendil. See töötab kõrgemat tootlikkuse taset ja paremat kohanemisvõimet kui eelnevate põlvkondade puhul. Euroopa Liit peaks siiski arvestama, et tema noored on hinnaline ressurss, mida alati piisavalt ei väärtustata. On tõsiasi, et noortel on ühiskonda integreerumisega tõelisi raskusi:

- Alla 25-aastaste töötuse määr oli 2004. aasta detsembris 17,9%, üle 25-aastaste puhul aga 7,7%.
- Noored seisavad eriti teravalt vastamisi vaesusriskiga¹³: sellises olukorras on 19% 16–24aastastest noortest, 25–64aastastest¹⁴ inimestest 12%. Noorte vaesusriski näitaja ületab ka üle 65-aastaste vaesusriski (17%).
- Noored puutuvad mõnikord kokku eal ja tööalaste kogemuste puudumisel põhineva diskrimineerimisega, mida võivad süvendada teised tegurid nagu sugu, sotsiaalne või rassiline päritolu, mis on omakorda takistuseks nende integreerumisel majandusellu ja ühiskonda.
- Koolis omandatud oskused ei vasta alati teadmisteühiskonna vajadustele ning koolist väljalangenute arv on jätkuvalt murettekitav. 2002. aastal lahkus ligikaudu 16,5% 18–24aastastest koolist ilma igasuguse kvalifikatsioonita. Põhjuseid on muidugi palju. Perede ja kooliealiste laste toetamise meetmed ja koolitussüsteemide kaasajastamine peaksid aitama koolist väljalangemist vähendada.
- Ka lapsed on aldis vaesusriskile, sellises olukorras on 19% lastest, kes on nooremad kui 15 aastat. Risk on suurem nende puhul, kes elavad ühe vanemaga peredes. Tagajärjeks on kooli poolelijätmine, mis omakorda võib keskpikas perspektiivis suurendada noorte vaesusriski.

¹³ Netosissetulek jääb alla 60% keskmisest sissetulekust.

¹⁴ Vt sotsiaalse kaasatuse ühisaruanne: http://europa.eu.int/comm/employment_social/soc-prot/soc-incl/joint_rep_fr.htm.

Haridussüsteemi ees on tähtis väljakutse – tuleb jätkuvalt tõsta põhihariduse taset, pakkudes samaaegselt paindlikumaid lahendusi. Näiteks koolitatakse noori vaheldumisi koolis, töökohas ja tööga seotud täienduskoolitusel, et paremini arvestada majanduse vajadustega. Samuti peaksid noored saama tõhusamalt kasutada kaugõppe võimalusi.

Rahvastiku vananemine ei tähenda, et tööpuuduse ja integreerumisega seotud probleemid lahenevad automaatselt. Tööturu osapooled, haridussüsteem, ametivõimud ja kohalikud omavalitsused peaksid mõtlema sellele, kuidas soodustada noorte integreerumist ühiskonda ning hoida ära noortele osaks langeda võivat diskrimineerimist.

Euroopa Liit on seadnud eesmärgiks vältida noorte pikaajalist töötust, võidelda koolist väljalangemise vastu ja tõsta põhihariduse taset. Struktuurifondide vahendid aitavad neid eesmärke saavutada kohapeal.

Kuidas saab ühenduse poliitika aidata kaasa laste ja ühe vanemaga perekondade vaesuse vastu võitlemisele ning noorte vaesus- ja tõrjutuse riski vähendamisele?

Kuidas parandada põhihariduse ja täiskasvanute koolituse süsteemide kvaliteeti? Milline võiks olla vabahariduse ja vabatahtlike tegevuste panus? Kuidas võiksid aidata struktuurifondide ja teadmisteühiskonda sisenemise lihtsustamiseks ettenähtud vahendid?

Kuidas lihtsustada siirdumist koolist ja tööellu ning parandada noorte tööhõive kvaliteeti? Millist osa peaks mängima ühiskondlik dialoog? Millise panuse võiks anda dialoog kodanikuühiskonnaga, eelkõige noorteorganisatsioonidega?

Missuguseid solidaarsussidemeid saaks luua noorte ja eakate inimeste vahel?

2.2. Üldine lähenemisviis majanduslikult aktiivsele „elutsüklile“

Alates 2005. aastast hakkab vähenema noorte täiskasvanute (25–39) arv ning see kiireneb eriti pärast 2010. aastat (-16 % ajavahemikul 2010 kuni 2030). 40–54aastaste osakaalu langus algab 2010. aastal. Samal ajal kasvab üle 55-aastaste arv 9,6% võrra ajavahemikul 2005 kuni 2010 ja 15,5% võrra ajavahemikul 2010 kuni 2030, seejärel hakkab ka nende arv järsult langema. Ettevõtted peavad seega rohkem toetuma nende nn „vanemaealiste töötajate“ kogemusele ja oskustele, valmistades samal ajal alla 55-aastasi töötajaid aktiivselt ette vanema põlvkonna väljavahetamiseks. Vaatamata teatud edusammudele jääb üle 55-aastaste töötajate tööhõive määr (40,2% aastal 2003, st umbes 20,5 miljonit hõivatud elanikku) maha Euroopa Liidu eesmärgist saavutada 50% tööhõive.

Noored tööl käivad inimesed võivad soovida veeta rohkem aega oma lastega ning töötada rohkem mõnel teisel eluhelkel. Seega võivad demograafilised muutused esile kutsuda uue kohanemisvõimelisema ja paindlikuma tööjaotuse. Tehnika areng lihtsustab samuti töö- ja pereelu ühitamist.

Töökohtade ja töökeskkonna kvaliteet aitab samuti oluliselt kaasa inimeste püsimisele töökohtadel – tööõnnetuste oht väheneb ja paraneb töötajate, eelkõige vanemaealiste töötajate, tervis. Muutuste ennetamine aitab paremini juhtida majanduslikult aktiivset elutsükli. Samas tuleks soodustada inimeste hoiakute muutumist ja võidelda diskrimineerimise vastu.

Teadmisteühiskonda siirdumise lihtsustamise eesmärgil edendab ühenduse poliitika töökorralduse kaasajastamist, elukestva õppe strateegiate väljatöötamist, töökeskkonna kvaliteedi parendamist ja aktiivset vananemist, eelkõige keskmise ea tõusu tööturult lahkumisel. Demograafilised muutused rõhutavad nende tegevussuundade tähtsust, tõstatades samas ka uusi küsimusi:

Kuidas kaasajastada töökorraldust nii, et arvestataks iga vanusegrupi erivajadusi? Kuidas lihtsustada noorte paaride sisenemist tööturule ja kuidas leida tasakaal paindlikkuse ja turvalisuse vahel, mis võimaldaks neil kasvatada väikesi lapsi, koolitada ennast ja kohandada oma oskusi tööturu nõudmistele? Kuidas võimaldada eakamatel töötada rohkem?

Kuidas kohandada töökorraldust põlvkondade uue jaotusega, kui on vähem noori ja rohkem vanemaalisi töötajaid?

Kuidas võivad Euroopa Liidu erinevad sidusrühmad eelkõige ühiskondliku dialoogi ja kodanikuühiskonna raames nende probleemide lahendamisele kaasa aidata?

2.3. Eakate uus roll

Eakate (65–79aastased) arv hakkab kiiresti tõusma pärast 2010. aastat ning see tendents jätkub umbes 2030. aastani (+37,4%). Kui praegused arengusuunad jätkuvad, on eakad parema tervisliku seisundi tõttu ka aktiivsemad. Nende elatustase on kõrgem, sest nad enamasti välja teeninud täispensioni ja nende säästud on suuremad kui nende eelkäijatel, aga ka suuremad kui nende lastel.

Teatavate riikide eakad otsustavad üha enam elama asuda mõnda teise piirkonda või teise riiki – liikuvus ei hõlma enam üksnes noori ja tööealisi inimesi. Nad tarbivad uusi kaupu ja teenuseid. Nad soovivad ka ühiskondlikust elust aktiivselt osa võtta ning nende osalus erinevates ühingutes on juba praegu märkimisväärne. Võimalik, et nad soovivad jätkata ametialast tegevust või kombineerida poole kohaga tööd ja pensionipõlve. Selline suundumus on jõudsalt levimas Ameerika Ühendriikides. 65–74aastate isikute tööhõive määr Euroopa Liidus on 5,6% (2003. aasta andmed), Ameerika Ühendriikides aga 18,5%. Mõned eakad soovivad toetada oma lapsi ja lapselapsi ning anda oma vara järk-järgult edasi noorematele põlvkondadele.

Euroopa Liidu pensionisüsteemide reformide kooskõlastamine edendab paindlikku siirdumist tööelust pensioniikka.

Kas pensioniiga tuleb ka edaspidi kindlaks määrata või tuleks võimaldada paindlikku ja järkjärgulist penisonileminekut?

Kuidas võimaldada eakatel osaleda ühiskondlikus ja majanduselus, seda peamiselt palga ja pensioni samaaegse maksmise, uute töövormide (osaline tööaeg, ajutised töötajad) või teiste finantsstiimulite abil?

Kuidas arendada tegevusi, mis kaasaksid eakaid erinevatesse ühingutesse ja sotsiaalmajandusse?

Kuidas korraldada pensionäride liikumist liikmesriikide vahel, seda eelkõige seoses sotsiaalkindlustussüsteemide ja tervishoiuteenustega?

Kuidas investeerida tervishoidu ja ennetustöösse, et eurooplaste oodatav eluiga pikeneks ja tervis paraneks?

2.4. Solidaarsus väga eakate inimestega

Tänu pidevale oodatava eluea pikenedamisele suureneb ühiskonnas oluliselt väga eakate inimeste arv (vanus üle 80 aasta): +17,1% ajavahemikul 2005 kuni 2010, +57,1% ajavahemikul 2010 kuni 2030. Väga eakaid on siis 34,7 miljonit, praegu 18,8 miljonit. Üksi elavate inimeste arv kasvab eelkõige naiste hulgas, põhjuseks meeste ja naiste eluea keskmise pikkuse erinevus. Naiste vanaduspensionid on tunduvalt väiksemad kui meestel, nende karjäär on lühem ja saadud töötasu väiksem.

Pered ei saa üksi lahendada vanurite hoolekande küsimust, olgu vanurid ülalpeetavad või iseseisvad. Praeguste nooremate põlvkondade tervisliku seisundi paranemise alusel võib küll arvata, et väga eakad inimesed on tulevikus järjest kauem iseseisvad ning soovivad elada edasi oma kodus. Intensiivne hoolekandetegevus koonduks elu lõpupäevile. Siiski oleks tulevikus rohkem inimesi, kelle eest tuleks hoolt kanda, kuna nad enam iseseisvalt toime ei tule.

Mõlemal juhul on vaja sobivat hoolekandesüsteemi, mida asendab praegu paljudes riikides perekond ja eelkõige naised. Samas on naised üha rohkem tööturul hõivatud. Üha enam täiskasvanud lapsi elab oma vanematest eemal.

Perekondi tuleb tulevikus toetada rohkem kui praegu. See on sotsiaalteenuste, solidaarsusvõrgustike ja kohalike omavalitsuste ülesanne.

2006. aastal peaks liikmesriikide sotsiaalkindlustuspoliitika koordineerimine jõudma ka eakate pikaajalise hooldamise küsimuseni. Millise panuse võiks see anda demograafiliste muutuste juhtimisse?

Kas peaks tegema vahet vanaduspensioni ja iseseisva elu toetuse vahel?

Kuidas õpetada välja vajalik personal ja pakkuda kõrgekvaliteedilisi töökohti sektoris, kus palgad ja kvalifikatsioon on üldiselt madalad?

Kuidas jaotada perede, sotsiaalteenuste ja asutuste vahel võrdselt väga eakate inimeste hoolekanne?

Kuidas aidata peresid? Kuidas toetada kohalikke hooldusvõrgustikke?

Kuidas vähendada meeste ja naiste vahel valitsevat ebavõrdsust pensionieas?

Kuidas kasutada uusi tehnoloogiaid väga eakate inimeste abistamiseks?

3. KOKKUVÕTE: MILLINE ON EUROOPA LIIDU ROLL?

Demograafiliste muutustega seoses peaks Euroopa järgima kolme põhilist prioriteeti:

- Tuleb saavutada rahvastiku juurdekasv. Me peame endale esitama kaks lihtsat küsimust: Kuidas me hindame oma lapsi? Kas me soovime tagada perekonnale ühiskonnas selle koha, mida ta väärrib, sõltumata perekonna struktuurist? Rakendades

otsustavalt Lissaboni tegevuskava (sotsiaalkindlustussüsteemide kaasajastamine, naiste ja vanemaaliste töötajate tööhõive suurendamine), uuenduslikke meetmeid sündimuse suurendamiseks ja läbimõeldud sisserändepoliitikat võib Euroopa Liit luua uusi investeerimis- ja tarbimisvõimalusi ning kasvatada rikkust.

- **Tuleb jälgida põlvkondadevahelise tasakaalu säilimist** nii ajakasutuse jagamises läbi elu, majanduskasvu tulemuste ühises kasutamises ning pensioni- ja tervishoiukuludega seotud vajadustes.
- **Tuleb otsida uusi võimalusi eluetappide vahelistel üleminekutel.** Noortel on jätkuvalt probleeme tööturule sisenemisel. Üha suurem hulk „noori pensionäre“ soovib osaleda ühiskondlikus ja majanduselus. Õpingute aeg pikeneb ja majanduslikult aktiivsed noored soovivad pühendada rohkem aega oma lastele. Need arengud mõjutavad piire ja üleminekuid majanduslikult aktiivse ja mitteaktiivse elu vahel.

Kas Euroopa Liit peaks edendama pidevat teabevahetust ja regulaarselt (näiteks igal aastal) analüüsima demograafilisi muutusi, nende mõju ühiskonnale ja asjaomastele poliitikavaldkondadele?

Kas ja mil viisil peaksid Euroopa Liidu rahastamisvahendid (eelkõige struktuurifondid) senisest enam arvestama nende muudatustega?

Kuidas võiks Euroopa Liidu tööhõive- ja sotsiaalkindlustuspoliitika kooskõlastamise puhul paremini arvestada demograafiliste muutustega?

Kuidas saab Euroopa sotsiaaldialoog aidata paremini juhtida demograafilisi muutusi? Milline võiks olla kodanikuühiskonna ja noortega peetava dialoogi roll?

Kuidas lõimida demograafiliste muutuste mõõde Euroopa Liidu sise- ja välispoliitikasse?

Komisjon korraldab 2005. aasta juulis konverentsi, millel osalevad kõik asjaomased osalised ja kus arutatakse erinevaid rohelises raamatus tõstatatud küsimusi. Konverentsi ja rohelise raamatu eesmärk on saada ülevaade liikmesriikide ja teiste osaliste parimatest meetoditest. Arutelu võiks olla kasulik ka Lissaboni strateegia vahekokkuvõtte teatises välja pakutud Euroopa noorsooalgatuse seisukohalt¹⁵.

4. KUIDAS OSALEDA KÜSITLUSES?

Avalik küsitlus algab 16. märtsil 2005 ja lõpeb 1. septembril 2005.

Palume Teil saata oma vastused elektroonilise ankeedi kujul, küsimused leiate Euroopa Komisjoni kodulehelt järgmiselt aadressilt:

http://europa.eu.int/yourvoice/consultations/index_en.htm

Füüsilised isikud võivad vastata anonüümselt. Asutustel palume anda oma andmed.

Soovitame Teil kasutada elektroonilist vastusevormi, kuna see lihtsustab Teie käest avaliku küsitluse käigus saadud vastuste töötlemist.

¹⁵ Noorsooministrid kiitsid 2005. aasta 21. veebruari nõukogu istungil heaks nime „Euroopa Noortepakt“.

Vastused võib saata ka posti teel järgmisel aadressil:

Livre vert „Changements démographiques“

DG EMPL/E/1

J-27 01/122

Commission européenne

B-1049 Bruxelles

LISA 1

Mitmete ühenduse tegevussuundade raames on juba aastaid tegeldud demograafiliste muutuste ennetamisega:

- Euroopa tööhõivestrateegia ning haridus- ja kutsehariduspoliitika on võimaldanud juba mitme aasta jooksul koondada neid, kes tegelevad koolist väljalangemise vastu võitlemisega ning toetavad noorte põhihariduse taseme tõstmist,¹⁶ aga ka „aktiivset vananemist“, tööturult lahkumise keskmise vanuse järkjärgulist tõusu¹⁷ ja töö kvaliteedi parandamist. Ka nendes valdkondades on Euroopa Liit maas püstitatud eesmärkidest.
- Sotsiaalkindlustussüsteemide reform. Vastavalt 2001. aastal vastu võetud pensionisüsteemide reformi ühistele eesmärkidele tuleb säilitada põlvkondadevahelist solidaarsust ning tasakaalu pensionäride ja hõivatute vahel. Seda lähenemist tuleks edasi arendada, koordineerides senisest ulatuslikumalt tervishoiu ja eakate pikaajalist hooldust käsitlevat liikmesriikide poliitikat. Euroopa Liidu sotsiaalse kaasatuse strateegias on määratletud eesmärgid vaesuses elavate laste ja perede toetamise valdkonnas.
- Meeste ja naiste võrdõiguslikkuse põhimõtte järgimine ja arvestamine kõigis Euroopa Liidu poliitikavaldkondades (*gender mainstreaming*). Töö- ja eraelu ühitamist toetavad meetmed mängivad väga olulist rolli tööhõive määra suurendamisel. Näiteks 2002. aasta Barcelona Euroopa Ülemkogul kutsuti liikmesriike üles senisest enam arendama lapsehooldusteenuseid. Sotsiaalse dialoogi käigus on sõlmitud vanemapuhkust ja osalist tööaega käsitlevaid kokkuleppeid, mida rakendatakse direktiivide abil. Hoolimata nendest edusammudest ei ole tulemused ikkagi veel rahuldavad. Selle tõenduseks on meeste madal osalus lapsehoolduspuhkuses ning jätkuvad takistused, mis piiravad naiste ligipääsu kõrgekvaliteedilistele töökohtadele.
- Võitlus diskrimineerimise vastu. Alates 2000. aastast kehtiv ühtne õiguslik raamistik hõlmab kõiki tööturul esinevaid diskrimineerimise vorme ja toetab mitmekesisust.
- Majanduspoliitika üldsuunistes kutsutakse üles tugevdama säästvat majanduskasvu vähendades riigivõlga ja järgides eluterveid poliitilisi eesmärke. Majanduspoliitika üldsuuniste rakendamise ning stabiilsuse ja kasvu pakti elluviimise mitmepoolne järelevalve hõlmab ka riigi rahanduse jätkusuutlikkuse hindamist. Majanduspoliitika komitees alustati rahvastiku vananemise mõju hindamist keskmises ja pikas perspektiivis majandusele ja eelarvele.
- Juba aastaid on arendatud ühtset lähenemist sisserändepoliitika valdkonnas, sealhulgas majanduslikel põhjustel toimuva sisserände küsimustes.
- Euroopa Sotsiaalfond kui tööhõivestrateegia toetamise vahend ning Euroopa Regionaalarengu fond edendavad lapsehooldusstruktuuride arendamist ja paremat „vanuselist juhtimist“ äriühingutes.
- Teadusuuringute raamprogramm toetab paljusid rahvastiku vananemise ja demograafiliste muutustega seotud projekte, keskendudes eelkõige väga eakate inimeste haiguste

¹⁶ Nõukogu 22. juuli 2003. aasta otsus (ELT L 197, 5.8.2003, lk 13), 4. suunis.

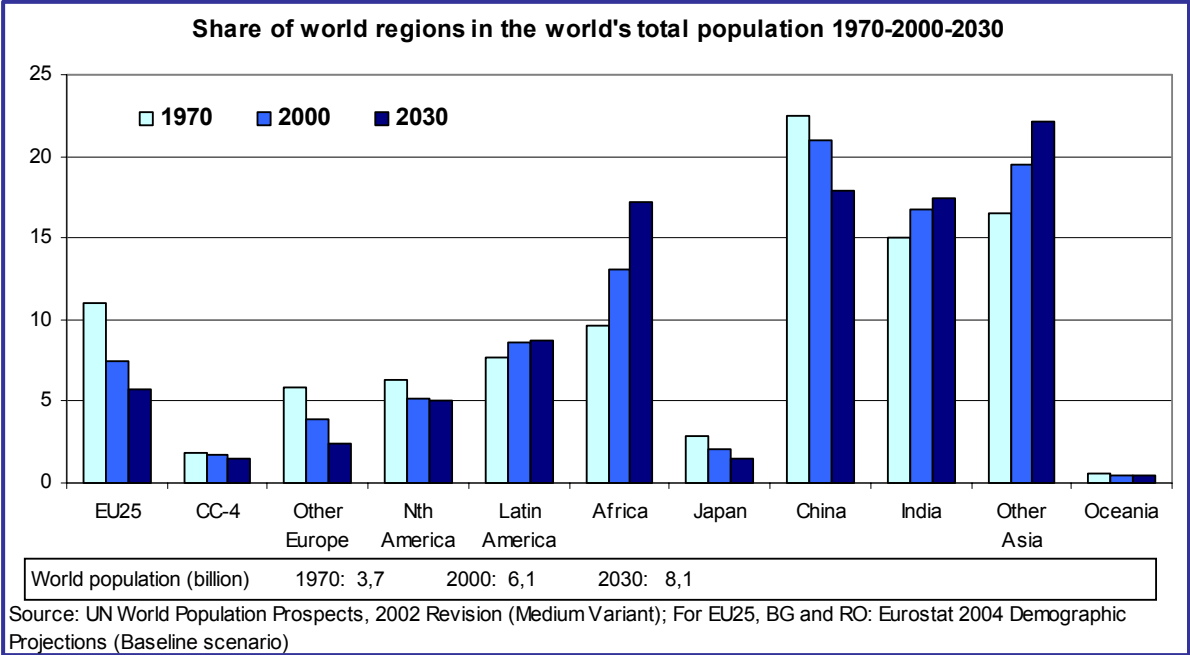
¹⁷ 5. suunis.

kliinilistele uuringutele ja nende mõjule tervishoiusüsteemidele. Raamprogrammis sisalduvad ka Euroopa demograafiliste arengute uuringud.

LISA 2

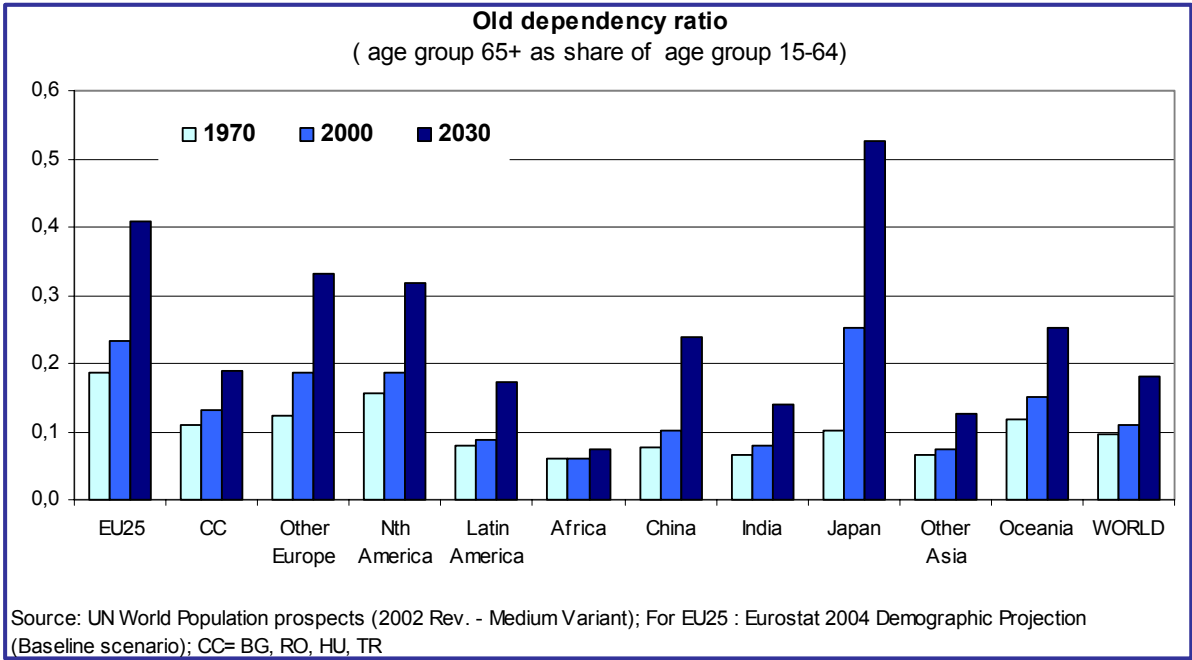
Graph 1: the European Union in the world	16
Graph 2: old age dependency	17
Graph 3: share of the youngest and the oldest in the European population	18
Graph 4: the ageing of the European population.....	19
Graph 5: size of the youngest (15-24) and oldest (55-64) working age groups.....	20
Graph 6: change in the median and average age in the EU-25 1950-2050	21
Graph 7: ageing patterns across the Union.....	22
Graph 8: trends in fertility	23
Graph 9: fertility trends in the EU between 1960 and 2003.....	24
Graph 10 & 11: trends in life expectancy at birth	25
Graphs 12 & 13: life expectancy at the age of 60 (1960-2002)	26
Graph 14: trends in net migration	27

GRAPH 1: THE EUROPEAN UNION IN THE WORLD

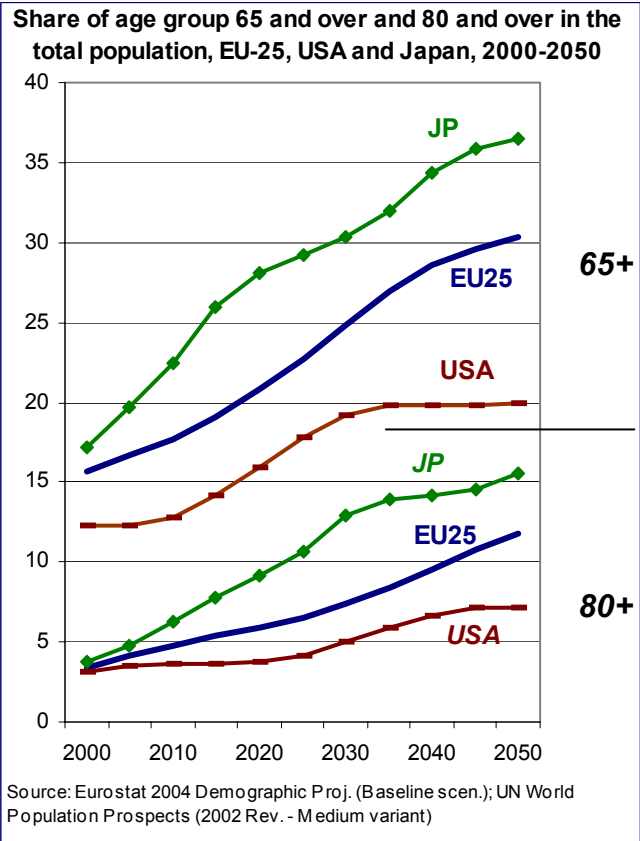
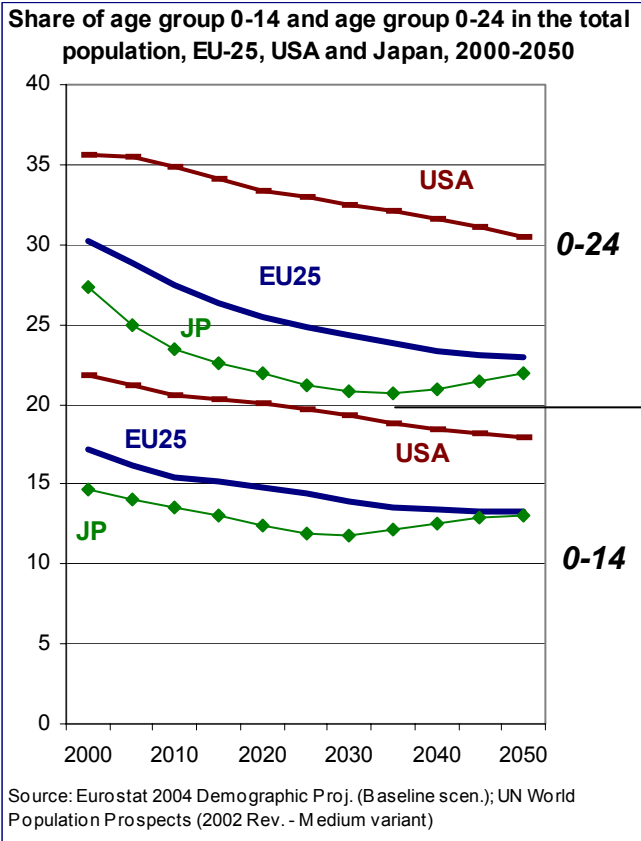
Graph 1 shows that the share of the EU-25 in world population between 2000-2030 is likely to fall from 12 to 6%. Other regions are also affected. Africa is likely to become one of the new giants. The shares of India and Other Asia are also expected to rise. The increasing demographic size of these other regions could diminish Europe's influence in the world.

GRAPH 2: OLD AGE DEPENDENCY

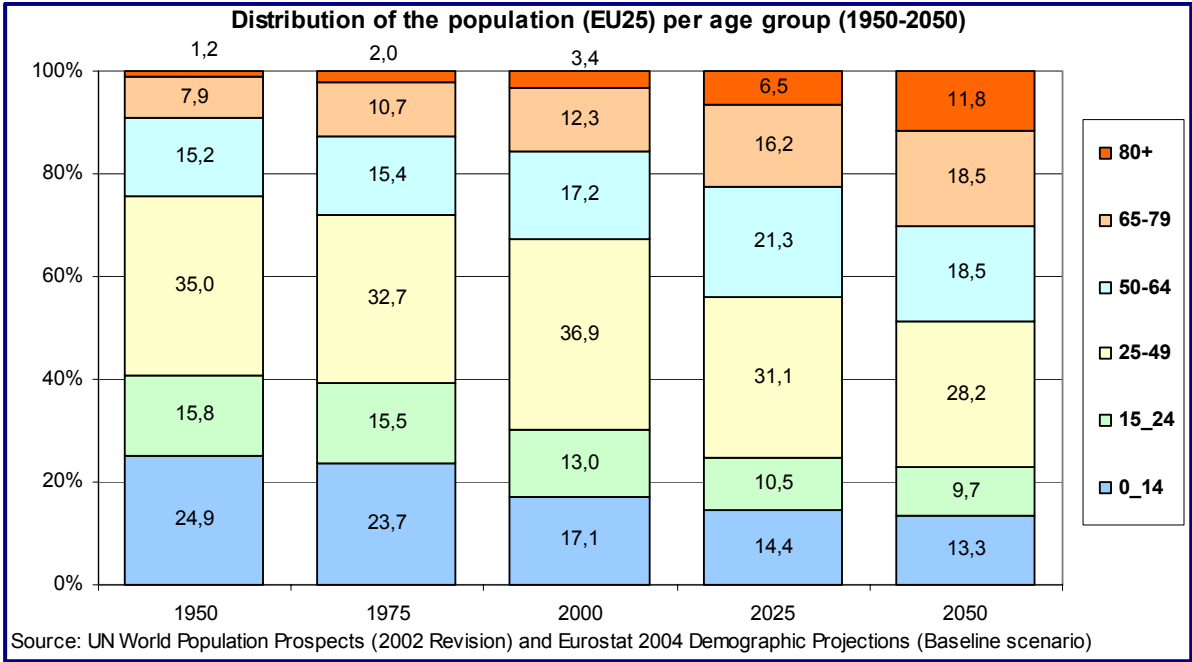
Graph 2 shows that old age dependency is going to be a global challenge over the next three decades with the exception of Africa. The pressure is going to be the highest in Japan and Europe. This means that the problem does not only exist in EU-25 and that all developed regions of the world are forced to redesign their policies and institutional arrangements in order to resolve the problems associated with ageing.

GRAPH 3: SHARE OF THE YOUNGEST AND THE OLDEST IN THE EUROPEAN POPULATION

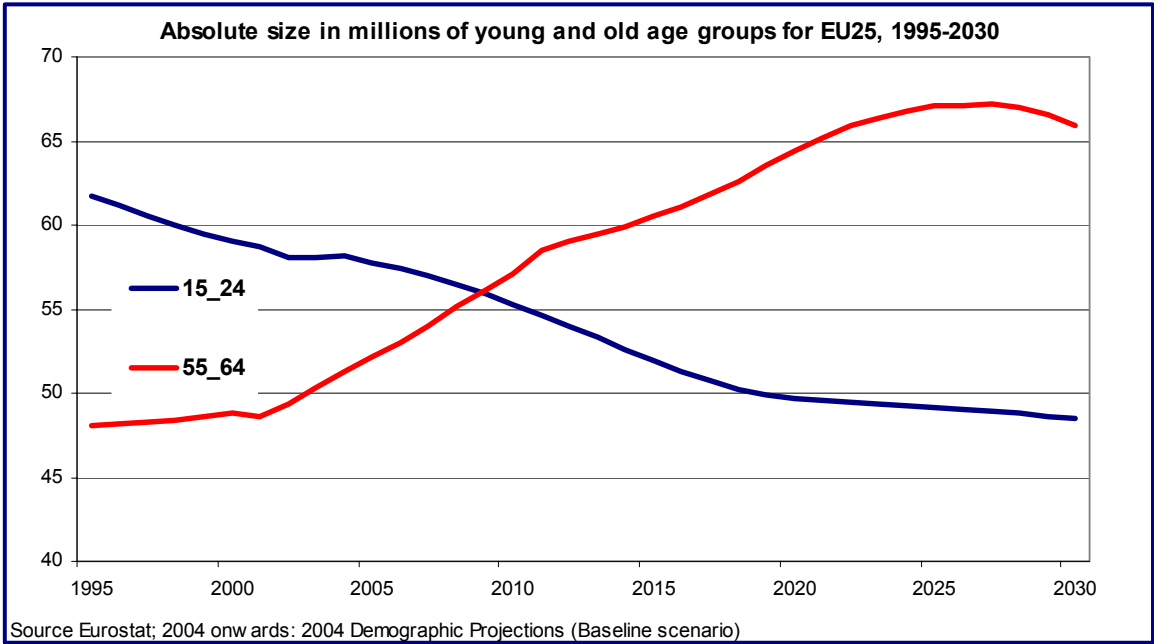
Graph 3 presents the shares of the two youngest and the two oldest age groups between 2000-2050 for Japan, USA and EU-25. In all three cases an important decline in the share of younger cohorts is observed while the share of the older cohorts has increased. The main implication of these trends is that the overall demand for care will increasingly have to shift from the young to the elderly. The only way to cope with this potentially huge increase in demand from old age groups is to develop *active ageing* policies.

GRAPH 4: THE AGEING OF THE EUROPEAN POPULATION

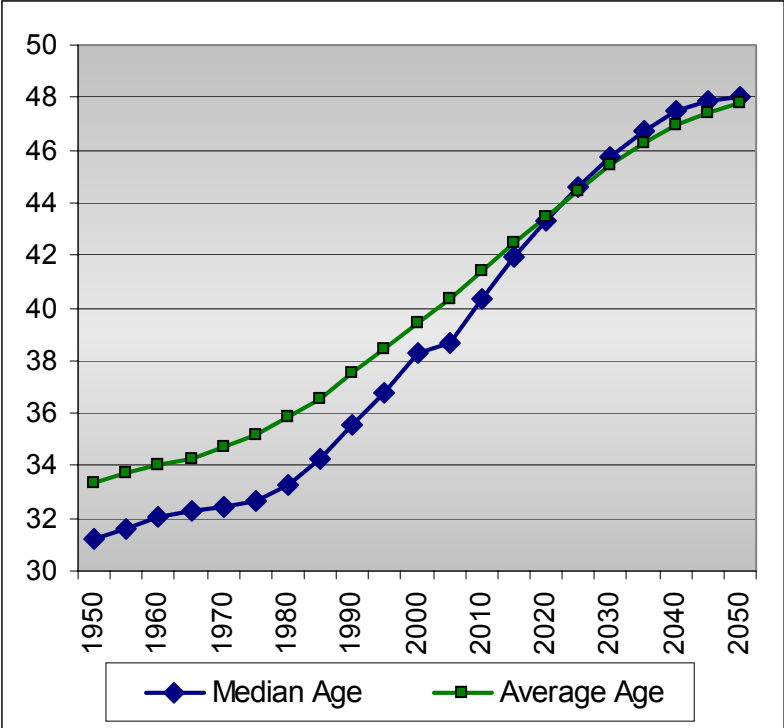
Graph 4 shows that ageing is having an important effect on the age structure of the European population. As the baby boom generation moves through the age pyramid, older cohorts become more numerous than the younger ones. The total EU-25 population has grown from 350 million in 1950, to 418 million in 1975 to 450 million in 2000. In 2025, population is expected to grow to 470 million persons but after this, it is likely to decrease to 449 million in 2050. In other words, it will take two more decades before ageing starts to have a negative effect on the absolute size of the population. On the other hand the effect of ageing on the age composition comes at much earlier stage and is therefore of much importance for the labour market and the health and long-term care sector.

GRAPH 5: SIZE OF THE YOUNGEST (15-24) AND OLDEST (55-64) WORKING AGE GROUPS

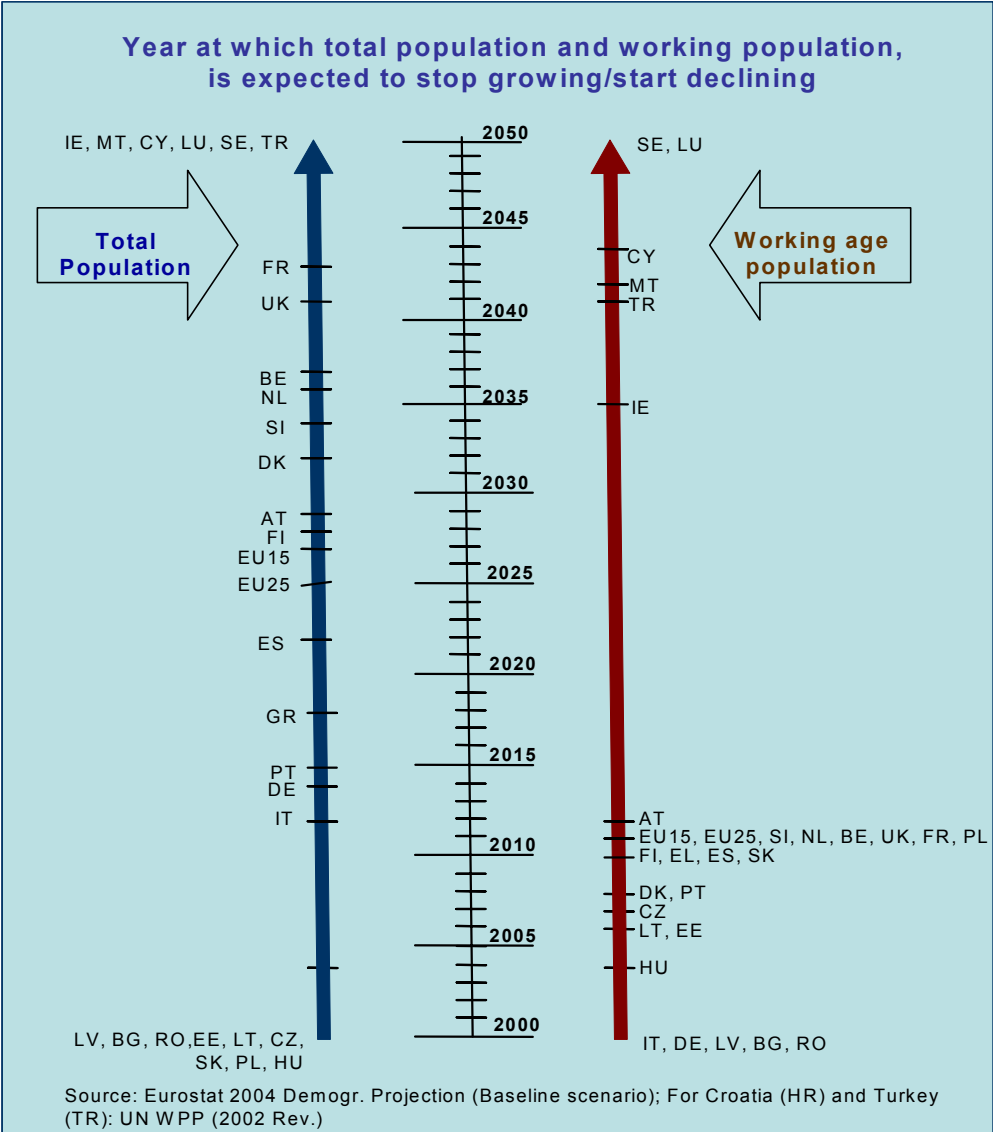

Graph 5 shows that around 2009 the size of the youngest cohort of the working age population will dive below the size of the oldest cohort. In 2050 there are expected to be 66 million persons of 55-64 and only 48 million of 15-24. This means that the working age population will start declining soon after 2010 and that the labour market will increasingly have to rely on older workers. The graph illustrates that it has become very urgent to improve the employability of our older workers in order to prepare our labour markets for the onset of ageing.

GRAPH 6: CHANGE IN THE MEDIAN AND AVERAGE AGE IN THE EU-25 1950-2050

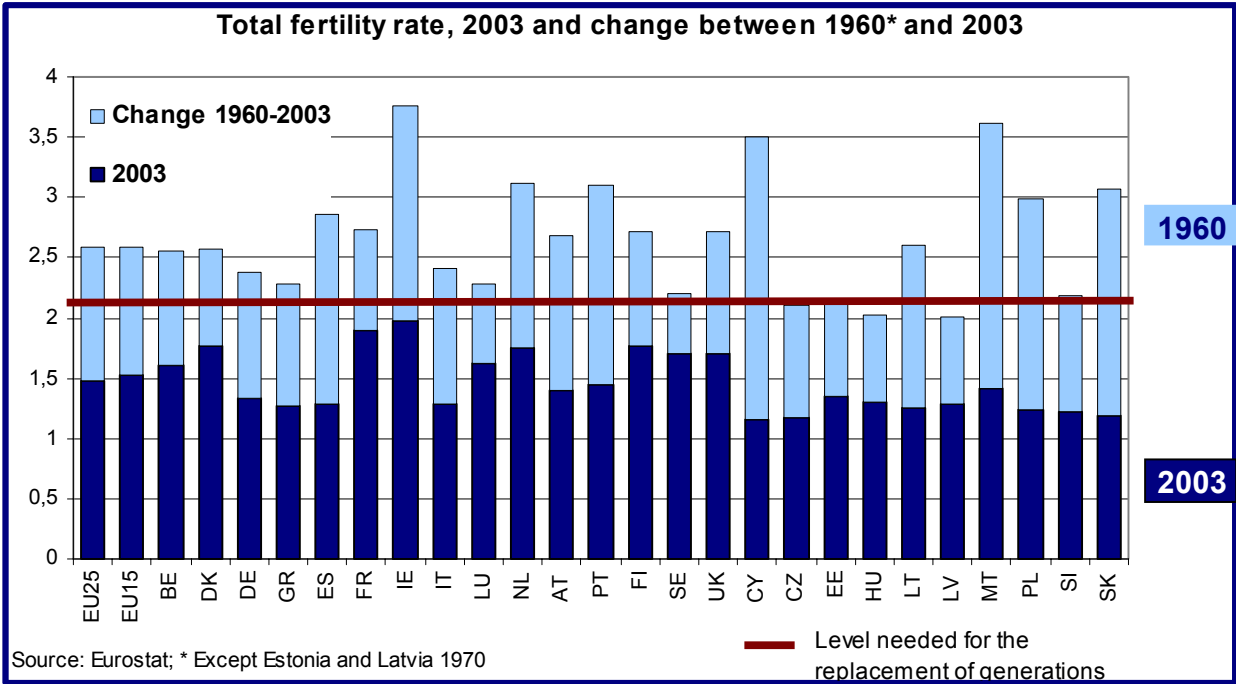

GRAPH 7: AGEING PATTERNS ACROSS THE UNION

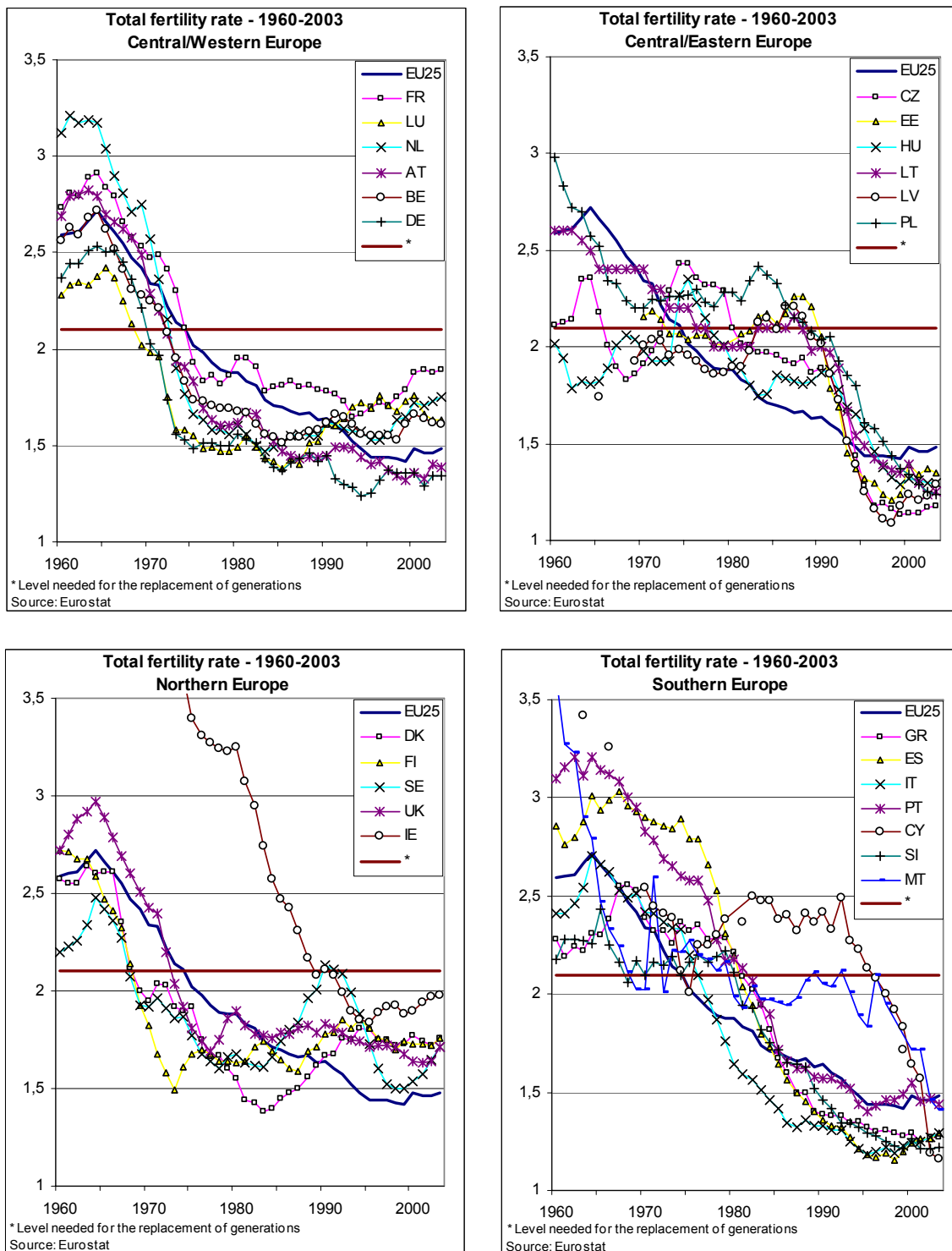
The pattern of ageing is different across the Union. Graph 7 shows on a timeline the years at which the total population and the working age population in each of the Member States are expected to stop growing and start declining. All Member States will have to deal with ageing challenge but not at the same time and not to the same degree. The decline in the total population of the EU-25 is expected by 2025 and it will be preceded by a decline in the population of working age starting already in 2011.

GRAPH 8: TRENDS IN FERTILITY

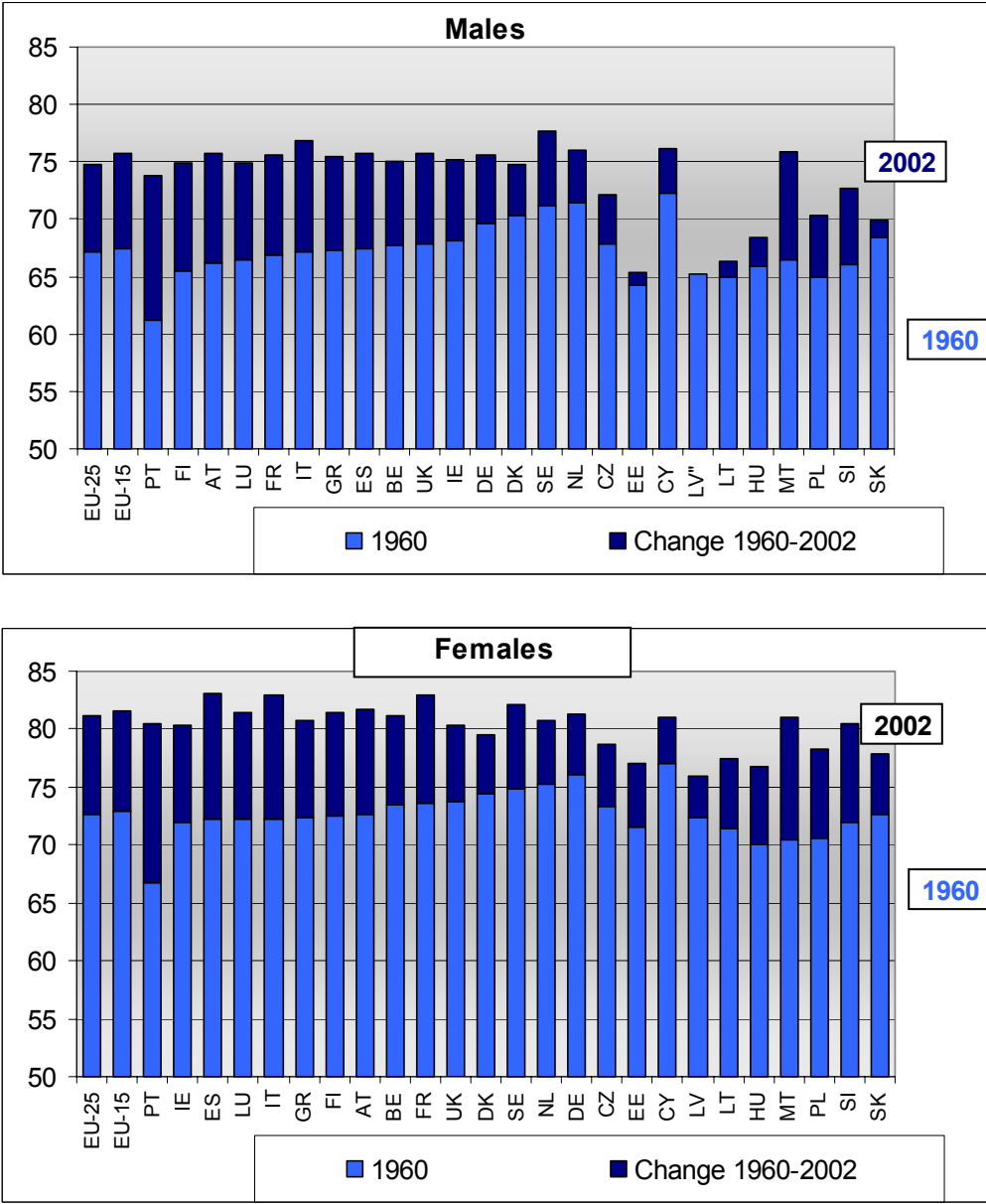
Graph 8 shows that in 1960 fertility in almost all Member States laid above the replacement level of 2.1 with a high margin, while today (2003) the rate has almost everywhere dropped well below replacement levels. What is also striking is the present gap in fertility between some of the new Member States and the rest of the EU. Most demographers expect that a catch up towards the average level in the EU-15 will be the most likely scenario.

GRAPH 9: FERTILITY TRENDS IN THE EU BETWEEN 1960 AND 2003

Graph 9 shows the different patterns of fertility decline in Europe. The drop in fertility took place firstly in Northern and Western Europe, and was followed by Southern Europe with almost a 10 year delay and with a 20 year delay for Central Europe. Despite these time lags fertility in Southern and Central Europe is today lower than in Western and Northern Europe. This means that the various parts of the EU are basically following the same transition albeit with important phase differences.

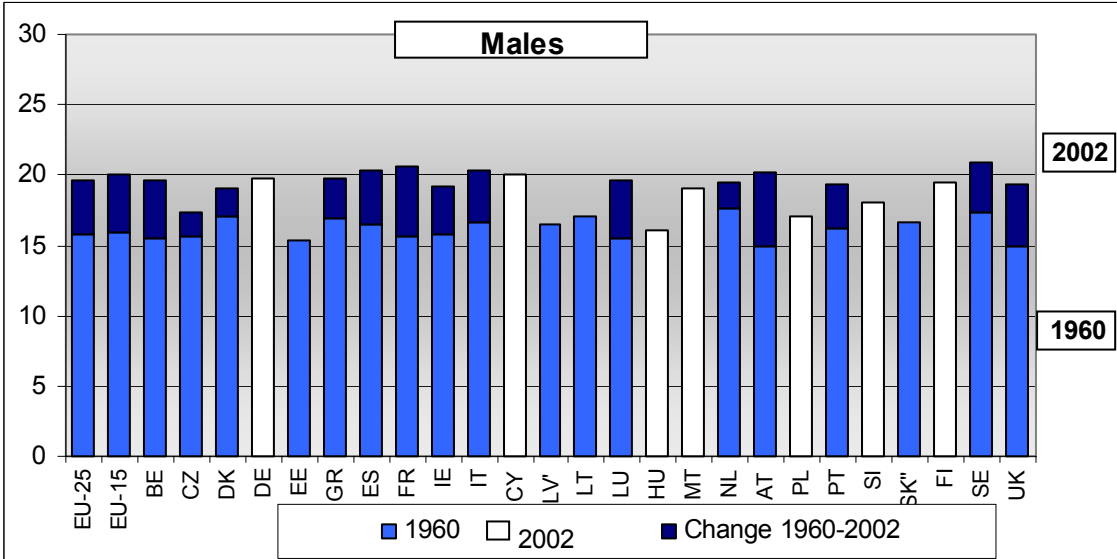
GRAPH 10 & 11: TRENDS IN LIFE EXPECTANCY AT BIRTH

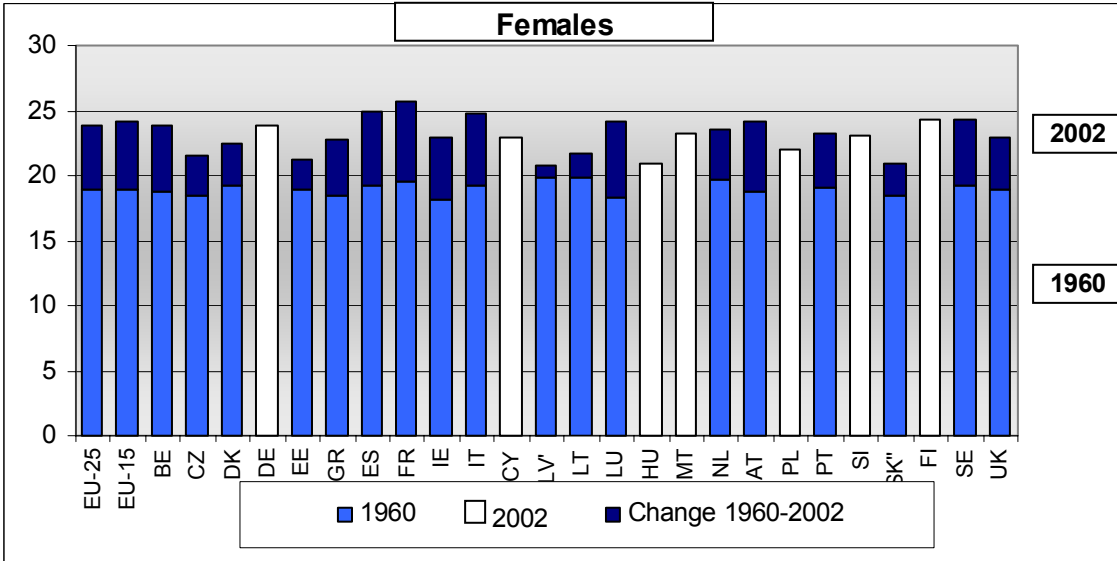
Source: Eurostat

Important gains in life expectancy have been realised between 1960 and 2002, with the exception of men in the Baltic States. The graphs also show that the average life expectancy of women is 6 years higher than that of men. For the future, demographers expect that the difference in life expectancy between men and women will narrow and that life expectancy of men in the Baltic States will within a few decades improve towards the EU. The increase in life expectancies is the result of drops in the mortality of all age groups and is not limited to the very old.

GRAPHS 12 & 13: LIFE EXPECTANCY AT THE AGE OF 60 (1960-2002)¹⁸

LV: decrease from 16,5 in 1970 to 15,2 in 2002
SK: decrease from 16,6 in 1960 to 16,4 in 2002
 Source: Eurostat

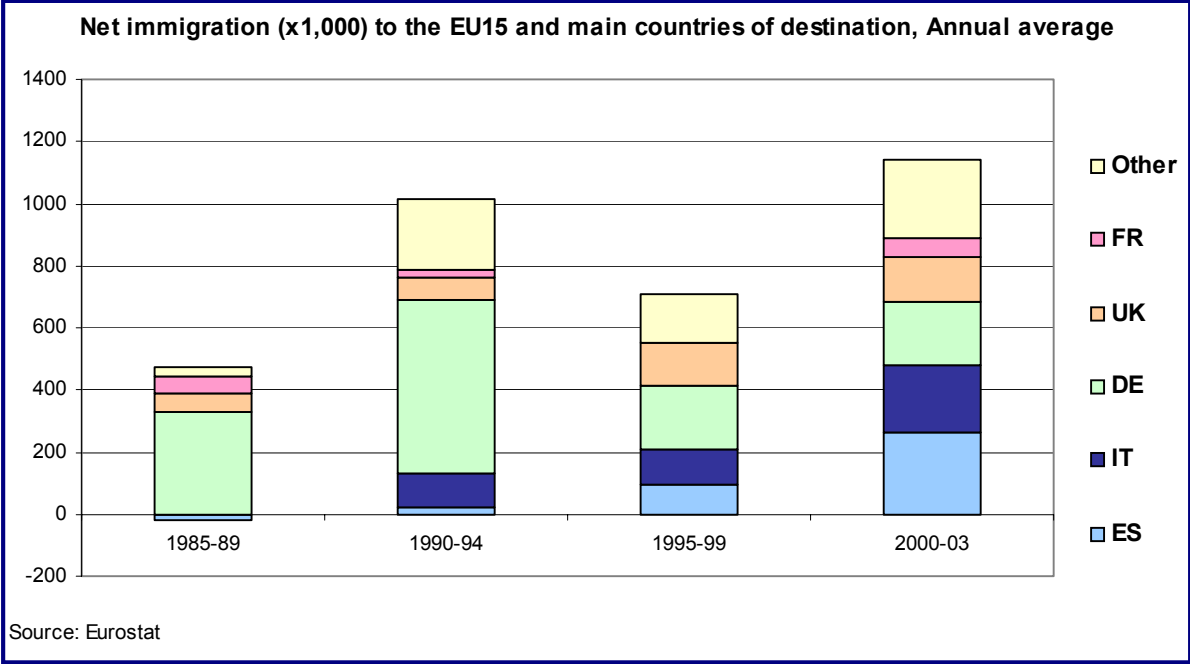

According to graphs 12 and 13, life expectancy at the age of 60 between 1960 and 2002 has increased almost everywhere, except for men in Latvia and Slovakia. The differences at the age of 60 are smaller than at birth for both men and women. It is also clear that during this period the gap in life expectancy between men and women has further increased. Nevertheless the new baseline projection assumes that this gap, measured in terms of life at expectance at birth, will start to shrink from 6.3 years in 2002 to 5.2 in 2050.

¹⁸ No 1960 figures exist for DE, CY, HU, MT, SI and FI.

GRAPH 14: TRENDS IN NET MIGRATION

Graph 14 demonstrates the growing importance of migration as a source of population growth. Furthermore, without migration our total population would have already started to decline. To the extent that migrants have higher fertility rates than the indigenous population, migration may boost the natural increase.

Graph 14 also shows that in the past, Germany was always a favourite destination of migrants who often came from Eastern Europe. However, its position has recently been taken over by the UK, Italy and Spain. A large share of the recent migrants to Spain comes from Southern America whilst the UK and Ireland are also popular destinations for migrants coming from Asia. A large share of migration comes about as a result of family reunification.